

som af demografiske årsager nu bliver nødt til at henvende sig bredt ud i befolkningen. Sangen og det mundtlige foredrag står stadig centralt, mens litteraturen har en mere ydmyg plads” (s. 158). Her virker det (bemærk præsensformen), som om bogens forfatter har lånt fra et tyve eller tredive år gammelt manuskript, for hvis noget kendetegner højskolerne lige nu, er det da litteraturens fremskudte plads, ikke kun på skrivekurser, men som kunst og livsoplysning.

Underligt *outdated* virker også bogens bekymring på folkebibliotekernes vegne. Handesten stiller således den “gamle” bibliotekar, “der anbefalede sine ‘klienter’ god og lødig litteratur”, over for den “nye”, som ifølge ham (og de skeptikere, som han refererer til i en note) langt mere er “en brugsuddeler, der langer varer over disken til forbrugeren” (s. 154). Må det her være tilladt at minde om, at folkebibliotekernes personale i dag også består af professionelle formidlere og universitetsuddannede litteraturkonsulenter. Både disse og mere traditionelt skolede medarbejdere vil dog virkelig kunne få nytte af *Litteraturen rundt*.

Anmeldt af Erik Skyum-Nielsen

Den nihilistiske bibellæser

Anders Juhl Rasmussen: *Under stadig skælven. Peter Seebergs arkiv og værk*. Odense: Syddansk Universitetsforlag 2018, 432 sider, 350 kr.

Ved sin død i 1999 efterlod Peter Seberg sig et arkiv bestående af manuskripter, breve, notater og ikke så lidt kuriosa: nogle fjer, en del falmende avisudklip, en slemt slidt læderkuffert, fotos, en papirflyver, lidt mønter, noget rav og meget andet. Hele herligheden lå ordnet og registreret i 2005, samme år som antologien *Peter Seeberg og Hald. At åbne arkivet* udkom. Arkivet befinder sig selvsagt i provinsen, på Hald Hovedgård ved Viborg. Seeberg var lokalpatriot og verdensborger, abonnent på Viborg Stifts Folkeblad og *Le Monde*. Inden for de seneste år har Dansk Sprog og Litteraturselskab udgivet en kommenteret udgave af Seebergs samlede prosafiktion, et arbejde som stadig pågår. En af redaktørerne for denne udgivelse er Anders Juul Rasmussen, og han har nu udsendt den på alle måder anseelige monografi *Under stadig skælven. Peter Seebergs arkiv og værk*. Titlen henviser til den efterhængte forkortelse i navnet på det parnasfjendtlige Selskab for Litteratur USS, som Seeberg var medstifter af, og som den dag i dag holder til på Hald. Anders Juul Rasmussen udgav for nogle år siden en bog om forlaget Arena, et forlag som Peter Seeberg spillede en aktiv rolle i, ikke mindst hvad angik etableringen af forlagets Arkiv for Ny Litteratur. De to arkiver, Seebergs og Arenas, har ikke altid været lette af holde ude fra hinanden. Meget der kunne have været i Seebergs arkiv, ikke mindst hans

bøger, befinder sig muligvis i Arenas, således at arbejdet med det ene må ske under lejlighedsvis skelen til det andet.

Anders Juul Rasmussen læser værket med arkivet, inklusive Seebergs som sagt noget hullede efterladte bogsamling. Han sporer værkets “filosofiske, religiøse og litterære kilder” med særligt fokus på Seebergs fire romaner, *Bipersonerne* (1956), *Fugls føde* (1957), *Hyrder* (1970) og *Ved havet* (1978) samt den tidlige novellesamling *Eftersøgningen og andre noveller* (1962). Valget medfører, at den betydelige, rent ud sagt opsigtvækkende, del af forfatterskabet, som udgøres af de fem senere prosasamlinger *Dinosaurussens sene eftermiddag* (1974), *Argumenter for benådning* (1976), *Om fjorten dage* (1981), *Rejsen til Ribe* (1990) og *Halvdelen af natten* (1997), behandles stedmoderligt. *Dinosaurussens sene eftermiddag* får dog nogen opmærksomhed. Det er altså primært romanforfatteren og primært det tidlige, lad os bare kalde det, absurde forfatterskab, som står i fokus, imens den senere del af værket med dets genreeksperimenter inden for den kortere prosa, inklusive de mere realistiske noveller, næsten går ram forbi. Jeg tror slet ikke, Seebergs mest realistiske bog, *Om fjorten dage*, er nævnt. Peter havde copyright på den upåagtede virkelighed, skrev Per Højholt, og tænkte nok især på hans senere stil. Den side af sagen hører vi ikke meget til. Det skyldes formodentlig, at arkivet leverer mere stof til nogle sider af forfatterskabet end andre – hvis det da ikke beror på roman- og modernismeforskeren Rasmussens præferencer. Dette sagt for indledningsvis at pege på to omstændigheder ved monografien: at den ikke dækker hele forfatterskabet, hvilket den heller ikke påstår eller behøver, og at man, når man læser værket med arkivet, er afhængig af, hvad arkivet belyser og *ikke* belyser.

Måden, hvorpå Anders Juul Rasmussen læser værket med arkivet, er inspireret af den såkaldt genetiske kritik, en type litteraturforskning, som befinder sig mellem filologiens arbejde med at fastlægge den færdige tekst og tekstkritikkens analyser af denne. Den genetiske kritik undersøger skriveprocessen. Det betyder, at den, modsat filologien, interesserer sig for samtlige tekstudkast inklusive blindgyderne og vildvejene, og at den, modsat tekstkritikken, læser værket som et led i skriveprocessen og på baggrund af den. Det foreløbigt mest omfattende arbejde med genetisk kritik er Dirk Van Hules udgivelser af Samuel Becketts manuskripter, en forfatter som for resten havde stor betydning for det, Anders Juul Rasmussen har døbt “Arenamodernismen”, og for Peter Seeberg. Studiet af skriveprocessen ud fra efterladte papirer kan enten rette sig mod selve den kreative proces, udkast for udkast, eller forfatterens inspirationskilder. Eftersom Peter Seeberg hørte til de forfattere, der tænkte først og så over en kort periode og med meget få rettelser skrev det ned, han havde konciperet, er det ikke muligt på baggrund af arkivet at sige særlig meget om hans kreative proces. Den foregik velsagtens mest inde i hovedet på ham selv. Derfor er Anders Juul Rasmussen henvist til den genetiske kritiks andet opmærksomhedsfelt: påvirkningshistorien. Her tilbyder arkivet især én påvirkning, og han hedder Friedrich Nietzsche. Bogen består af to dele. Den første kortere introducerende del af bogen efterfølges af en del to på fire kapitler, som er struktureret efter den unge Seebergs Nietzsche-læsning, først nogle upublicerede manuskripter, så en oversættelse af Nietzsches aforismer og endelig Seebergs magisterkonferensspeciale, som især gælder filosofiens mellempperiode omkring *Morgenrøde*. Det fjerde og sidste kapitel beskæftiger sig med vejen ud af Nietzsches nihilisme med assistance fra Ludwig Wittgenstein.

De to sidste kapitler indeholder analyser af de fire romaner og *Eftersøgningen*. Bogens tese er, at Seeberg var nihilist og bibellæser. Anders Juul Rasmussen placerer sig med stor sikkerhed imellem, hvad han opfatter som de to herskende synspunkter på forfatterskabet: det kristne og det nihilistiske. Som enhver Nietzsche-læser vil vide, var nihilismen ikke et program, men et problem for Nietzsche, og udfordringen for ham som for Seeberg blev at fastholde en nihilistisk erfaring på den ene side og et liv, som var værd at leve, på den anden. Seebergs svar bliver, ifølge Anders Juul Rasmussen, iscenesættelsen af en konstant spænding i værkerne mellem nihilistisk metafysikkritik og kristen mystik. Dermed afviser han på den ene side de kristne læsers frelsefortællinger og på den anden forhærdede materialistiske udlægninger, og han gør det ved at fastholde den spænding, som netop litteraturen kan dyrke og holde kørende. Lad mig opholde mig ved det sidste: Den forskel som litteraturen gør.

Et højdepunkt i bogen er analysen af de tre noveller “Firbenets lille glædessang”, “Regatta” og “Mariæ lovsang”. Her viser Anders Juul Rasmussen opfindsomt og med stor præcision, hvordan Seeberg forholder sig kritisk og legende til både nihilisme og evangelium. Analyserne får en til at spørge, om den egentlige spænding ikke snarere er en mellem litterær ironi, sådan som den kommer til udtryk i Seebergs unikke prosastil (som vi desværre ikke får ret meget at vide om), og så idéindhold (som vi til gengæld får rigtigt meget at vide om)? Og om den kristne mystik ikke blot er ét svar på nihilismens problem, sammen med Nietzsches egne svar – det være sig epikuræismen i hans mellemperiode eller senere den evige genkomst – og sammen med Wittgensteins endnu mere rabiate metafysikkritik og i den forbindelse sprogspillet livsbejænde singularitet? Wittgensteins betydning demonstreres overbevisende i analysen af klassikeren “Patienten”, efter hvilken det netop hedder, at “Nihilismen er og bliver den givne forståelsesramme for Seeberg”. Det er mere løsningerne på nihilismens problem, der ændrer sig. Hvis det er sandt, og det er det, så er nihilisme og kristendom ikke to lige stærke spændingspoler i et dualistisk opfattet værk, og bogens tese er dermed en smule skæv, måske som en effekt af den forbilledlige skraphed og grundighed, hvormed Anders Juul Rasmussen omgås kommentarlitteraturen og dens to angivelige hovedspor. Det er nihilismeproblemet, som er hovedsporet, får vi at vide, evangelierne er en konstant og vigtig diskussionspartner, måske den vigtigste men langt fra den eneste. Og det er dette komplekse idéindhold, som sættes i spil i Seebergs skrift, tænker jeg. Det er først dér, i og med skriften, at den egentlige spænding opstår.

Apropos Wittgenstein: Sprogspillet mangfoldiggørelse af sproget og dermed verden er afsættet for de senere prosasamlinger, læser man i forbindelse med analysen af “Patienten”; men der stopper det desværre. Når Wittgenstein fylder mindre end Nietzsche, og de sene prosabøger fylder mindre end det tidlige forfatterskab og romanerne, skyldes det så, at arkivet er, som det er, og at det skævvrider vores syn på værket? Kommer forfatteren som ung mand til at sætte sig på dagsordenen, fordi hans penneprøver fylder i arkivet? Selvom bogen ikke hævder at dække hele forfatterskabet, er de spor den trækker gennem værket alligevel så vidtrækkende, at skævvridningen er en reel risiko.

Som arkivstudium er bogen ikke alene grundig, den er også godt tænkt. Ikke mindst er forbindelsen mellem kilde og tekst velargumenteret. Alligevel må man spørge til brugen af den genetiske kritik. Jeg kan ikke se andet end, at *Under stadig skælven* er et stykke forbilledlig påvirkningshistorisk forskning. Bogen redegør for en række inspirationer – en

del flere end jeg har nået at nævne – som man fra nu af ikke længere kan se bort fra i sin læsning af værket og de enkelte tekster. Men for at gøre det havde Anders Juul Rasmussen ikke behøvet den i øvrigt perspektivrige genetiske kritik. Han bedriver, hvad der til forveksling ligner traditionel tematisk påvirkningshistorie med de fordele og ulemper, der er forbundet med den. Den største fordel har jeg lige nævnt: Det er den omhyggelige påvisning af inspirationer og disses konsekvenser for tekstfortolkningen. Den største ulempe er indsnævringen af det intertekstuelle felt til beviselige påvirkninger. Her har Roland Barthes godt nok levet forgæves. Intertekstualitetsbegrebet hviler historisk set på et opgør med påvirkningshistoriens kausalitet, hvorfor begrebet strengt taget er overflødig for en bog, der baserer sig på en sådan.

Et andet metodisk udestående angår en anden side af arkivets status: Hvad nu hvis man medtog hele arkivet, rejsekufferter *and all*, og læste det som et værk i sig selv i stedet for kun at studere de skrevne tekster som kilder til værket? Peter Seeberg efterlod sig et *Wunderkammer*, og med det en poetik, som i nogen grad afviger fra det godt nok hurtigt nedskrevne men alligevel højpolerede udgivne værk. Tilbyder arkivet os en mere avantgardistisk og mindre modernistisk Seeberg? Jeg spørger bare. Jeg har ikke set det. Men hvis det er en mulighed, så ville værket være givet tilbage til den udvidede tekstkritiks mere åbne fortolkning og til en mere radikal gentænkning af forfatterskabet. Det ville bare være en anden bog, end den Anders Juul Rasmussen har skrevet. Hans bog er på en gang et velargumenteret synspunkt på forfatterskabet og et langtidsholdbart fundament for den fremtidige Seeberg-forskning. Intet mindre. At Peter Seeberg om nogen fortjener opmærksomheden, kan der ikke herske tvivl om.

Anmeldt af Dan Ringgaard